

28 mei 2020

ACCOUNTANTSVERSLAG 2019

Provincie Noord-Brabant

BDO
Accountants

Aanbiedingsbrief

Aan de Provinciale Staten van de Provincie
Noord-Brabant
T.a.v. de mevrouw mr. K.A.E. Ten Cate, griffier
Postbus 90151
5200 MC 'S-HERTOGENBOSCH

Tilburg, 28 mei 2020

Kenmerk: StH/NvE/DMe/CWi/1009912/2005280

Ter informatie

De digitale versie van dit document is vanaf de inhoudsopgave interactief. Aan de hand van de navigatiebalk onderaan de pagina en/of de menustructuur bovenaan de pagina kan door het document genavigeerd worden.

VORIGE PAGINA

VOLGENDE PAGINA

DASHBOARD

AANBIEDINGSBRIEF

Geachte leden van Provinciale Staten,

Wij hebben de jaarrekening 2019 van provincie Noord-Brabant (hierna te noemen 'de provincie') gecontroleerd. Zoals afgesproken in onze opdrachtbevestiging d.d. 27 januari 2020, ontvangt u hierbij ons accountantsverslag 2019. In dit verslag hebben we de belangrijkste bevindingen en conclusies van de jaarrekeningcontrole opgenomen. Onze bevindingen en aanbevelingen hebben wij afgestemd met de verantwoordelijke functionarissen binnen de provincie en het college van Gedeputeerde Staten (GS). Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan GS.

Het opstellen en controleren van de jaarrekening vraagt elk jaar weer een aanzienlijke inspanning. Dit jaar kwamen daar nog de gevolgen van het Coronavirus bij, waardoor wij tijdens de controle niet bij de provincie op locatie konden langskomen en informatie en vragen digitaal hebben moeten afstemmen. Het gevolg hiervan was een iets minder efficiënt proces en een niet altijd optimale communicatie vanwege de inherente beperkingen aan de digitale middelen. Desondanks denken wij dat het proces goed verlopen is. Wat het extra intensief maakt is het feit dat wij het eerste jaar ons controledossier moeten opbouwen. Uiteraard heeft er afstemming plaatsgevonden met de voorgaande accountant, echter er vindt geen fysieke overdracht van het controledossier plaats. Door de vele kennismakingsgesprekken en onze tussentijdse controle in januari 2020 hebben wij de organisatie beter leren kennen. Vanuit een frisse blik delen wij onze observaties en adviezen in dit accountantsverslag en onze boardletter.

Bij deze willen wij alle betrokken medewerkers van de provincie bedanken voor de constructieve en plezierige samenwerking tijdens de controle.

Wij hopen u met dit verslag van dienst te zijn. Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om een nadere toelichting op de inhoud te geven.

Hoogachtend,

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

was getekend

drs. D.O. Meeuwissen RA
Partner en externe accountant provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

1. DASHBOARD ACCOUNTANTSCONTROLE

2. UITKOMSTEN JAARREKENINGCONTROLE

3. RESULTAAT & FINANCIËLE POSITIE

4. BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

BIJLAGEN

1. Dashboard accountantscontrole

1.1 Dashboard accountantscontrole

1.1 Dashboard accountantscontrole

UITKOMSTEN JAARREKENINGCONTROLE		UW SPEERPUNTEN	RESULTAAT 2019														
- De jaarrekening 2019 is getrouw en rechtmatig. - De onzekerheden als gevolg van het Coronavirus zijn toereikend toegelicht. Wij nemen hieromtrent een paragraaf ter benadrukking op in de controleverklaring. - Ongecorrigeerde controleverschillen blijven onder de goedkeuringstolerantie. - Jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening. - De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar en het BBV wordt nageleefd. - De leesbaarheid van de jaarstukken kan naar onze mening worden vergroot (consistentie en informatiewaarde bijlagebundel). - De WNT is nageleefd. - Wij hebben geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-bijlage.		- De bewaking van de resultaten en/of doelen van uitvoeringsorganisaties vindt vooraf plaats op basis van de begroting en achteraf aan de hand van het activiteitenverslag plus jaarrekening. Daarnaast is er tussentijds meermaals contact. - PS wordt in de treasury paragraaf bij de begroting en de jaarstukken geïnformeerd over de stand van zaken ten aanzien van de geldleningen die zijn versterkt vanuit treasury en waarover het Treasury Committee heeft geadviseerd. Daarnaast zijn PS betrokken bij leningen die verstrekt worden vanuit treasury en die ook verbonden zijn aan een publieke taak (wensen en bedenkingen). PS worden via statenmededelingen en eventuele begrotingswijzigingen geïnformeerd over relevante ontwikkelingen bij leningen uit hoofde van de publieke taak. - PS wordt middels vier begrotingswijzigingen en de bestuursrapportages gedurende het boekjaar geïnformeerd over de realisatie ten opzichte van de begroting na wijzigingen van de vorige periode. In deze begrotingswijziging is eveneens de nieuwe raming voor het begrotingsjaar opgenomen. De begrotingswijzigingen 2019 zijn vastgesteld in de Statenvergaderingen van december 2018, mei 2019, september 2019 en december 2019.	<table><tr><th>(x €1.000)</th><th>2019</th><th>Begroting (na wijziging)</th></tr><tr><td>Saldo van baten en lasten</td><td>141.340</td><td>55.559</td></tr><tr><td>Mutatie reserves</td><td>-104.688</td><td>-55.559</td></tr><tr><td>Resultaat</td><td>36.652</td><td>0</td></tr></table> - Resultaat 2019 (ten opzichte van de gewijzigde begroting) bedraagt € 36,7 miljoen positief / voordelig - Belangrijkste afwijkingen in het resultaat 2019 bevinden zich op de programma's 2 Ruimte, 3 Natuur, water en milieu en 4 Economie			(x €1.000)	2019	Begroting (na wijziging)	Saldo van baten en lasten	141.340	55.559	Mutatie reserves	-104.688	-55.559	Resultaat	36.652	0
(x €1.000)	2019	Begroting (na wijziging)															
Saldo van baten en lasten	141.340	55.559															
Mutatie reserves	-104.688	-55.559															
Resultaat	36.652	0															
GRONDEXPLOITATIES		FINANCIËLE VASTE ACTIVA	FINANCIËLE POSITIE														
- De grootste grondexploitatie betreft met een boekwaarde van circa € 20,8 miljoen Logistiek Park Moerdijk (LPM). Er is een risicovoorziening getroffen van € 7,5 miljoen voor LPM. - Doorgang van het project is, na de tussenuitspraak van de Raad van State in november 2019, afhankelijk van het nieuwe Provinciaal InpassingsPlan (PIP). - Als niet aan de stikstofnorm wordt voldaan en het project geen doorgang kan vinden, dient de boekwaarde (gedeeltelijk) te worden afgewaardeerd.		- Om de controle efficiënt uit te voeren en de workload voor de organisatie niet onnodig hoog te maken, voeren wij de jaarrekeningcontroles risicogericht uit. De focus van onze controle richt zich op die onderdelen waar daadwerkelijk grote risico's worden gelopen. Financiële risico's zitten vooral in de waardering van de activa - Wij hebben de waardering van de leningen en kapitaalverstrekkingen gecontroleerd. - Wij hebben op basis van onze controle geen aanwijzingen van een duurzame waardevermindering gesignaleerd en kunnen ons vinden in de waardering van de posities in de jaarrekening 2019.	- Weerstandsvermogen blijft binnen de bandbreedte die PS heeft vastgesteld (0,75 - 1,25). - De financiële positie van de provincie kwalificeren wij als goed. RATIO WEERSTANDSVERMOGEN <table><tr><th>Jaar</th><th>Ratio</th></tr><tr><td>2016</td><td>1,01</td></tr><tr><td>2017</td><td>1,10</td></tr><tr><td>2018</td><td>0,92</td></tr><tr><td>2019</td><td>0,94</td></tr></table>			Jaar	Ratio	2016	1,01	2017	1,10	2018	0,92	2019	0,94		
Jaar	Ratio																
2016	1,01																
2017	1,10																
2018	0,92																
2019	0,94																
DASHBOARD	JAARREKENING	FINANCIËLE POSITIE	BEVINDINGEN	BIJLAGEN													

2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole

- 2.1 De jaarrekening is getrouw & rechtmatig
- 2.2 Coronavirus en de jaarrekening 2019
- 2.3 Uw speerpunten

2.1 De jaarrekening is getrouw en rechtmatig

De jaarrekening 2019 is getrouw

De baten en lasten als ook de balansmutaties in de jaarrekening 2019 zijn in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving tot stand gekomen (rechtmatig)

Wij zijn voornemens om bij de jaarrekening 2019 van de provincie Noord-Brabant een goedkeurende controleverklaring af te geven met betrekking tot de getrouwheid en rechtmatigheid. Hierin nemen wij een paragraaf ter benadrukking op ten aanzien van de impact van het coronavirus op de jaarrekening 2019 (zie paragraaf 2.2)

Een goedkeurende verklaring met betrekking tot getrouwheid betekent dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2019 als van de activa en passiva per 31 december 2019 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV). De jaarrekeningcontrole heeft in goed overleg met de ambtelijke organisatie plaatsgevonden eventuele aanpassingen en onduidelijkheden in de jaarrekening zijn na overleg direct door de organisatie doorgevoerd. Er resteren **geen ongecorrigeerde verschillen groter dan de rapporteringstolerantie van € 500.000 ten aanzien de getrouwheid van de jaarrekening.**

Naast de gecorrigeerde en ongecorrigeerde controleverschillen in het kader van de getrouwheid van de jaarrekening zijn de volgende controleverschillen ten aanzien van het aspect rechtmatigheid geconstateerd. Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle **geconstateerde afwijkingen boven de € 500.000 rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen.**

POST/OMSCHRIJVING VAN DE TOELICHTING (x € 1.000)	FOUTEN	ONZEKERHEDEN	VERWIJZING
Rechtmatigheid			
Aanbestedingsrechtmatigheid	3.140		§ 4.5
Totaal	3.140		

Wij concluderen dat de resterende niet-verwerkte controleverschillen zowel individueel als gezamenlijk niet materieel zijn voor de jaarrekening als geheel en zijn derhalve voornemens een goedkeurende verklaring te verstrekken. De goedkeuringstolerantie bedraagt € 13,2 miljoen voor fouten en € 39,6 miljoen voor onzekerheden.

2.2 Coronavirus en de jaarrekening 2019

De onzekerheden als gevolg van het Coronavirus zijn toereikend toegelicht

Coronavirus en de jaarrekening 2019

De situatie en ontwikkelingen rond het Coronavirus veranderen per dag. De lange termijn impact op de maatschappij en economie zijn hoogst onzeker. Tijdens de controle hebben wij aandacht besteed aan de impact van het Coronavirus op uw provincie. Daarbij ga an wij uit van de aanwijzingen van onze beroepsorganisatie (NBA) en de Commissie BBV die breed in de sector moeten worden toegepast. Hierover hebben wij overleg gevoerd met de organisatie en gedeputeerde staten.

De belangrijkste gevolgen voor de provincie Noord-Brabant, voor zover deze op dit moment zijn in te schatten, zijn volgens GS:

- ▶ De waardering van leningen. Mogelijk worden door de coronacrisis betaling van rente en aflossing met maximaal één jaar opgeschort. Dit heeft budgettair geen effect. Of partijen hun betaalverplichting niet meer kunnen voldoen, is momenteel nog niet in te schatten.
- ▶ De waardering van deelnemingen. Ook hier zijn de gevolgen nog onzeker.

De uitbraak van het Coronavirus wordt gezien als een gebeurtenis na balansdatum, aangezien de uitbraak van dit virus pas in de loop van januari 2020 van wezenlijke omvang werd. Voor de jaarrekening 2019 houdt dit in dat, in lijn met de verslaggevingsrichtlijnen hieromtrent, een toelichting rondom (de impact van) het Coronavirus is opgenomen bij de in de toelichting opgenomen gebeurtenissen na balansdatum (pagina 211).

Daarnaast is in het jaarverslag een beschrijving opgenomen van de belangrijkste risico's en onzekerheden, waaronder een beschrijving van de wijze waarop de bijzondere gebeurtenissen de verwachtingen hebben beïnvloed (pagina 6) en is aandacht besteed aan (de impact van) het Coronavirus.

Als onderdeel van onze controle werkzaamheden hebben wij de aanvaardbaarheid en toereikendheid van deze toelichtingen beoordeeld.

Coronavirus en onze controleverklaring

Op basis van onze controlestandaarden (std706) bestaat de mogelijkheid om de gebruikers van de jaarrekening middels een onverplicht toelichtende paragraaf in onze controleverklaring (ofwel een paragraaf ter benadrukking van aangelegenheden) te wijzen op informatie in de jaarrekening die relevant is voor het begrip van de gebruikers. Wij hebben dat dit jaar gedaan omdat sprake is van een grote ramp die grote effecten kan gaan hebben op de financiële positie. Wij benadrukken in deze paragraaf dat de lezer kennis moet nemen van de mogelijke gevolgen van de Coronacrisis voor de provincie Noord-Brabant en verwijzen naar de bovengenoemde toelichtingen in de jaarrekening en het jaarverslag.

Zoals hierboven genoemd is het onduidelijk wat voor de langere termijn de gevolgen zijn van het Coronavirus.

Paragraaf ter benadrukking opgenomen in de controleverklaring

2.3 Uw speerpunten

Inleiding

In onze controleaanpak nemen wij standaard één tot twee specifieke aandachtspunten van PS mee. Samen met de griffie en de Commissie sturen en verantwoorden inventariseren wij specifieke aandachtspunten van PS. Als gevolg van de coronacrisis heeft deze inventarisatie nu per mail plaatsgevonden. Wij vinden het van belang deze aandachtspunten komende jaren actief met u af te stemmen. Wij zien het als onze primaire taak om PS te ondersteunen in haar kaderstellende en controlerende rol.

Speerpunten jaarrekeningcontrole 2019

1. **Op welke wijze is de periodieke bewaking op het behalen van resultaten en/of doelen geborgd ten aanzien van uitvoeringsorganisaties zoals Het Brabants Landschap?**

De bewaking van de resultaten en/of doelen van uitvoeringsorganisaties vindt vooraf plaats op basis van de begroting (doelstelling in lijn met de provinciale doelstellingen) en achteraf aan de hand van het activiteitenverslag plus jaarrekening. Tussentijds is er vanuit de beleidsprogramma's contact met de uitvoeringsorganisaties o.a. op basis van tussentijdse rapportages. De uitvoeringsorganisaties kennen een actieve meldingsplicht bij bijzonderheden of wijzigingen in de uitvoering.

2. **Op welke wijze worden de risico's in het kader van de uitstaande geldleningen beheerst en hoe wordt PS hierover geïnformeerd?**

De provincie Noord-Brabant kent verschillende verstrekte geldleningen, zijnde leningen uit de immunisatieportefeuille en overige leningen. De geldleningen uit de immunisatieportefeuille worden verstrekt vanuit de treasuryfunctie. Voor deze leningen zijn de verordening treasury en het treasury statuut van toepassing. De risico's van deze geldleningen worden gemonitord door de treasurycommissie en GS. PS wordt in de treasury paragraaf bij de begroting en de jaarstukken geïnformeerd over de stand van zaken ten aanzien van de geldleningen die zijn versterkt vanuit treasury en waarover het Treasury Committee heeft geadviseerd.

Daarnaast zijn PS betrokken bij leningen die verstrekt worden vanuit treasury en die ook verbonden zijn aan een publieke taak (wensen en bedenkingen). PS worden via statenmededelingen en eventuele begrotingswijzigingen geïnformeerd over relevante ontwikkelingen bij leningen uit hoofde van de publieke taak.

3. **Op welke wijze wordt PS gedurende het boekjaar geïnformeerd over onderbestedingen, overschrijdingen en herallocaties en tussentijdse begrotingswijzigingen?**

PS wordt middels vier begrotingswijzigingen en de bestuursrapportages gedurende het boekjaar geïnformeerd over de realisatie ten opzichte van de begroting na wijzigingen van de vorige periode. In deze begrotingswijziging is eveneens de nieuwe raming voor het begrotingsjaar opgenomen. De begrotingswijzigingen 2019 zijn vastgesteld in de Statenvergaderingen van december 2018, mei 2019, september 2019 en december 2019.

3. Resultaat & financiële positie

3.1 Resultaat 2019

3.2 Uw financiële positie vergeleken

3.1 Resultaat 2019

Resultaat 2019
ten opzichte van de
gewijzigde begroting
bedraagt € 36,7
miljoen voordelig

Belangrijkste
afwijkingen in het
resultaat 2019 op
programma's 2, 3 en 4

Het resultaat van provincie Noord-Brabant over het jaar 2019 ten opzichte van de gewijzigde begroting bedraagt € 36,7 miljoen voordelig. In het onderstaand overzicht is het resultaat in het kort weergegeven:

OVERZICHT VAN BATEN EN LASTEN (x 1.000)	2019	BEGROTING NA WIJZIGINGEN	VERSCHIL	IN %
Saldo van baten en lasten	141.340	55.559	85.781	154,4%
Onttrekkingen reserves	512.605	545.210	32.605	6,0%
Dotatie aan reserves	617.293	600.769	16.534	2,8%
Resultaat	36.652	0	36.652	

De belangrijkste afwijkingen van de begroting na wijzigingen worden veroorzaakt door onderstaande programma's:

- ▶ Programma 2 'Ruimte': Hogere baten ad € 22,3 miljoen wegens een bijdrage uit de voorziening kapitaalverstrekking deelnemingen ontwikkelbedrijf die is toe te rekenen aan de dekking afwaardering OLSP-vastgoed en de correctie op de voorziening ruimte voor ruimte.
- ▶ Programma 3 'Natuur, water en milieu': Lagere lasten ad € 18,1 miljoen en kent diverse oorzaken.
- ▶ Programma 4 'Economie': Hogere baten en lasten ad € 14 miljoen inzake de Efro bijdrage OP Zuid (budgettair neutraal). De hogere lasten inzake de Efro bijdrage OP Zuid worden grotendeels gemitigeerd door lagere lasten op de andere producten binnen dit programma.
- ▶ Algemeen financieel beleid: Het positief resultaat op het algemeen financieel beleid wordt met name veroorzaakt door voordelige ontwikkelingsverschillen op subsidies en vrijval van voorzieningen.

Voor een analyse van de begrotingsrechtmatigheid verwijzen wij naar paragraaf 4.4.

Het resultaat 2019 wijkt ongeveer 5,1% af van de totale begrote lasten (na wijziging). Het rekeningresultaat 2019 wordt voor een belangrijk deel bepaald door incidentele correcties op voorzieningen ten aanzien van duurzame waardeverminderingen van verbonden partijen. Wanneer het resultaat 2019 wordt gecorrigeerd voor deze incidentele correcties, bedraagt het resultaat € 4,3 miljoen en wijkt het resultaat ongeveer 0,6% af van de totale begrote lasten (na wijziging).

Op basis van onze ervaringsnorm bij decentrale overheden is een afwijking van 2-3% inherent aan een complex begrotingsproces.

3.2 Uw financiële positie vergeleken (2/3)

Kengetallen moeten in relatie tot elkaar worden gezien

Ratio weerstandsvermogen blijft binnen bandbreedte PS

Nota reserves verouderd

Onze rol in relatie tot het weerstandsvermogen en financiële kengetallen

De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Vanuit onze controlerende rol dienen wij vast te stellen of het jaarverslag (en dus deze paragraaf) niet strijdig is met de jaarrekening en geen materiële onjuistheden bevat. De kengetallen moeten altijd in relatie tot elkaar worden gezien. Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden gemaakt van de financiële positie van de provincie Noord-Brabant. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie. De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling van) uw financiële positie, mede in relatie tot de landelijke benchmark.

Weerstandsvermogen provincie Noord-Brabant is ruim voldoende

Als gevolg van de in het verleden verworven Essent-middelen kent de provincie een riant financiële positie. In de analyse van de financiële kengetallen richten wij ons dan ook vooral op de ratio weerstandsvermogen. In de paragraaf weerstandsvermogen heeft GS een overzicht opgenomen van de weerstandscapaciteit. De weerstandscapaciteit bedraagt volgens deze paragraaf € 182,6 mln. bestaande uit de risicoreserve € 118,8, de reserve Ontwikkelbedrijf € 62,5 mln. en de post onvoorzien € 1,3 mln. De onbenutte belasting capaciteit € 132,6 mln. en het overige deel van de algemene reserve € 163,8 mln. zijn buiten beschouwing gelaten. Daarnaast is het opvallend dat de risicovoorziening ontwikkelbedrijf wordt betrokken in het weerstandsvermogen. Het is niet gebruikelijk voorzieningen te betrekken in de calculatie. In het overzicht met de belangrijkste risico's zijn de risico's van het ontwikkelbedrijf voor het volledige bedrag opgenomen. Aangezien deze deels gedekt worden door de voorziening en deels zijn afgedekt door de risicoreserve is de risicovoorziening ontwikkelbedrijf meegenomen in de berekening van het weerstandsvermogen. Deze verwerkingwijze is consistent met voorgaande jaren.

In de paragraaf weerstandsvermogen zijn de relevante risico's benoemd. De provincie Noord-Brabant heeft op basis van interne berekeningen het totale bedrag aan risico's waaraan de organisatie is blootgesteld bepaald op € 193,6 miljoen. De ratio weerstandsvermogen komt daarmee uit op 0,94 en blijft binnen de door PS vastgestelde bandbreedte van 0,75 - 1,25.

Tenslotte geven wij u in overweging de nota reserves 2016 - 2019 te herzien. Deze is in 2020 vier jaar oud. Wij hebben begrepen dat de actualisatie van de nota reserves gepland staat voor het najaar 2020.

Ratio weerstandsvermogen

4. Belangrijkste bevindingen

- 4.1 Financiële vaste activa nader geanalyseerd
- 4.2 Ontwikkeling grondexploitaties
- 4.3 BBV, WNT en SiSa
- 4.4 Begrotingsrechtmatigheid
- 4.5 Aanbestedingen

4.1 Financiële vaste activa nader geanalyseerd (1/2)

Financiële risico's zitten vooral in de waardering van de activa

Redelijkheid belangrijkste schattings-elementen vastgesteld

Wij hebben op basis van onze controle geen aanwijzingen van een duurzame waardevermindering gesignaleerd en kunnen ons vinden in de waardering van de posities in de jaarrekening 2019

Inleiding

Om de controle efficiënt uit te voeren en de workload voor de organisatie niet onnodig hoog te maken, voeren wij de jaarrekeningcontroles risicogericht uit. De focus van onze controle richt zich op die onderdelen waar daadwerkelijk grote risico's worden gelopen. Deze aanpak gaat uit van een risicoanalyse op balansposities en transactiestromen. Daarnaast worden bedrijfsrisico's beoordeeld die voortvloeien uit de strategie en operaties van de provincie Noord-Brabant. In de risicoanalyse hebben wij beoordeeld in hoeverre de onderkende risico's van invloed kunnen zijn op de jaarrekening. De risico's met een hoge waarschijnlijkheid van het zich voordoen en mogelijk materiële impact hebben in onze controle meer aandacht gehad. Deze risico's zien vooral toe op significante schattingonzekerheden ten aanzien van de waardering van financiële vaste activa en grondposities. Inherent aan het opmaken van een jaarrekening is dat GS schattingen moet maken. Bepaalde schattingen zijn van bijzonder belang door hun invloed op de jaarrekening en de waarschijnlijkheid dat toekomstige gebeurtenissen significant afwijken van de verwachtingen van GS. Een goed inzicht in de jaarrekening vereist kennis van deze posten. Als onderdeel van de controle hebben wij de aanvaardbaarheid van de schattingen beoordeeld. Hierna hebben wij van de jaarrekeningposten waaraan een belangrijke schatting ten grondslag ligt de belangrijkste onderdelen nader toegelicht.

Brabantse Ontwikkelmaatschappij Holding B.V. (BOM)

Ultimo 2019 is sprake van een kapitaalverstrekking ad € 31,3 miljoen (2018: € 31,3 miljoen) en verstrekte leningen ad € 120,2 miljoen (2018: € 102,3 miljoen). In 2019 is een lening ad € 3 miljoen volledig voorzien. Daarnaast is voor € 21 miljoen (Innovatiefonds € 18,5 miljoen en Energiefonds € 2,5 miljoen) aan financiering afgeroepen en heeft nagenoeg geen aflossing plaatsgevonden.

Ontwikkelmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)

Ultimo 2019 is sprake van een kapitaalverstrekking van € 25,1 miljoen. Ultimo 2018 was een groot deel van deze positie voorzien. Doordat in 2019 in de herziene business case een groot deel van de risico's zijn afgedekt, is de voorziening met circa € 18,6 miljoen afgenomen.

Oss Life Science Park (OLSP Holding en OLSP Vastgoed)

In 2019 is de achtergestelde lening ad € 5,1 miljoen omgezet in een agio en is sprake van een totale kapitaalverstrekking van € 6,3 miljoen. In 2019 is voor € 1,3 miljoen aan leningen verstrekt. Deze kapitaalverstrekking is, inclusief de omgezette lening, volledig voorzien. Behoudens het omzetten van een lening in kapitaal, heeft in 2019 geen aflossing plaatsgevonden. Ultimo 2019 is in totaal € 12,8 miljoen aan leningen verstrekt (ultimo 2018: € 17,5 miljoen).

Tuinbouwontwikkelmaatschappij B.V. (TOM)

De uitstaande geldlening bedroeg ultimo 2018 € 17,2 miljoen, waarvan € 10,6 miljoen is achtergesteld en voor € 3,9 miljoen was een voorziening getroffen. In 2019 is voor € 4,8 miljoen een lening verstrekt en is voor € 8,4 miljoen afgelost, waardoor ultimo 2019 een schuld resteert van € 13,5 miljoen. De in 2019 ontvangen aflossing heeft grotendeels betrekking op de aflossing van de hypothecaire geldlening en voor € 1,4 miljoen op de aflossing van de achtergestelde lening. Ultimo 2019 resteert nog een schuldpositie aan achtergestelde geldlening ad € 9,7 miljoen.

Wij hebben op basis van onze controle geen aanwijzingen van een duurzame waardevermindering gesignaleerd en kunnen ons vinden in de waardering van de bovenstaande posities in de jaarrekening 2019.

4.1 Financiële vaste activa nader geanalyseerd (2/2)

Wij hebben op basis van onze controle geen aanwijzingen van een duurzame waardeverminderingesignaleerd en kunnen ons vinden in de waardering van de posities in de jaarrekening 2019

Ook ten aanzien van onderstaande financiële vaste activa hebben wij op basis van onze controle geen aanwijzingen van een duurzame waardeverminderingesignaleerd en kunnen ons vinden in de waardering van de posities in de jaarrekening 2019. Hierna gaan wij in op de vijf grootste openstaande geldleningen, waarvan de financiële impact op de jaarrekening bij eventuele oninbaarheid ook het grootst is.

- **Innovatiefonds**

Het fonds bedraagt ultimo 2019 € 66,7 mln. In 2019 is € 18,5 mln. verstrekt. Het beheer van het fonds is ondergebracht bij de BOM. De looptijd is 24 jaar (tot 2038).

- **Energiefonds**

Het energiefonds (ultimo 2019 € 28 mln.) kent een zelfde looptijd en opzet als het innovatiefonds.

- **Stichting groenfonds**

Op de lening aan Stichting Groenfonds ad € 10.000.000 hebben in 2019 geen mutaties plaatsgevonden.

- **Lening Havenstrategie Moerdijk**

De lening havenstrategie Moerdijk is in 2019 verhoogd met € 266.000 tot een bedrag van € 10.893.000.

- **Lening Safariresort Beekse Bergen**

De lening Safariresort Beekse Bergen kent een regulier verloop. Er is in 2019 € 2 mln. afgeloste waardoor de stand ultimo 2019 uitkomt op € 39,4 mln.

Wij hebben op basis van onze controle geen aanwijzingen van mogelijke oninbaarheidesignaleerd en kunnen ons vinden in de waardering van bovenstaande posities in de jaarrekening 2019.

4.2 Ontwikkeling grondexploitaties

Voldoen aan
stikstofnorm van
belang voor doorgang
LPM

Bedrijventerreinen € 30,3 miljoen

De grondexploitatie ziet toe op Logistiek Park Moerdijk (€ 20,8 miljoen) en Caldic (9,5 miljoen) te Zevenbergen. Naast de relatief omvangrijke boekwaarde is eveneens sprake van een omvangrijke positie nog te maken kosten (€ 17,1 miljoen) en nog te realiseren opbrengsten (€ 47,4 miljoen).

De doorgang van het project Logistiek Park Moerdijk is afhankelijk van het voldoen aan de stikstofnorm. Op 13 november 2019 heeft de Raad van State een tussenuitspraak gedaan over het inpassingsplan en exploitatieplan. De provincie Noord-Brabant heeft 26 weken de tijd gekregen om een nieuwe passende beoordeling te maken voor het inpassingsplan, zodat wordt voldaan aan de stikstofnorm. De periode van 26 weken verloopt medio mei. Wanneer niet aan de stikstofnorm kan worden voldaan en het project geen voortgang kan vinden, leidt dit tot een afwaardering van de boekwaarde van het project. Momenteel zien wij geen reden om te veronderstellen dat dit project géén doorgang zal vinden en de boekwaarde (gedeeltelijk) moet worden afgewaardeerd. De provincie heeft ultimo 2019 een risico van € 7,5 miljoen ingerekend.

4.3 BBV, WNT en SiSa

BBV wordt nageleefd

Kwaliteit en leesbaarheid jaarstukken te verbeteren

WNT-verantwoording voldoet aan de vereisten

Geen bevindingen SiSa-bijlage

Bevindingen ten aanzien van naleving van de wettelijke verslaggevingsregels (BBV)

Wij hebben vastgesteld dat de provincie Noord-Brabant de wettelijke verslagleggingsregels (BBV) heeft nageleefd. Wij hebben hierbij wel diverse bijlagen in de bijlagenbundel betrokken.

Kwaliteit en leesbaarheid jaarstukken

De toepassing van een bijlagebundel draagt naar onze mening niet bij tot de leesbaarheid en het vergroten van de informatie waarde van de jaarstukken. De directe cijfermatige aansluiting tussen de paragrafen, de balans met toelichting en de bijlage bundel is op onderdelen lastig te maken.

De bijlage bundel biedt wel kansen om de informatie waarde te vergroten dan wel de jaarstukken te verduidelijken. De financiële vaste activa zouden bijvoorbeeld gerubriceerd kunnen worden naar risicoprofiel in plaats van soort lening waarbij ook een nadere toelichting kan worden gegeven op de kwalificatie van de verbonden partijen in de paragraaf verbonden partijen. Het inzicht in de reserves zou kunnen worden vergroot door deze te rubriceren naar functie (bufferfunctie, egalisatiefunctie, spaarfunctie of inkomensfunctie).

Wij stellen voor om met de Commissie sturen en verantwoorden de mogelijkheden verder te verkennen.

Naleving van de (publicatieverplichtingen) WNT

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor provincies geldt dat de provinciesecretaris/algemeen directeur en de griffier van de Provinciale Staten als topfunctionaris worden aangemerkt. **De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2019 niet meer bedragen dan € 194.000 per jaar. De externe accountant is belast met de controle op de naleving van de WNT door de instelling.**

Overschrijding van de bezoldigingsnorm wordt aangemerkt als een onverschuldigde betaling, die door de topfunctionaris terugbetaald moet worden aan de instelling. Gebeurt dit niet, dan is BDO als accountant wettelijk verplicht om bij het ministerie melding te doen van deze onverschuldigde betaling. Wij hebben tevens een meldingsplicht indien u geen of onjuiste gegevens heeft gepubliceerd in de jaarrekening.

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2019 van de provincie Noord-Brabant niet strijdig zijn met de WNT.

SiSa-bijlage

Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachting accountantscontrole SiSa 2019. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij uw specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden. Zie tevens **Bijlage B**.

4.4 Begrotingsrechtmatigheid (1/2)

Overschrijding saldo
baten/lasten € 36,7
miljoen, na mutaties in
de reserves

Lastenoverschrijdingen in het kader van begrotingsrechtmatigheid

In totaal heeft uw provincie, voor toevoegingen aan- en onttrekkingen van de reserves, € 716 miljoen aan lasten begroot na wijziging, tegenover € 699 miljoen aan werkelijke lasten in 2019. Dit is in totaal een onderschrijding van € 17 miljoen (2,3%). Aan baten had uw provincie een bedrag van € 771 miljoen begroot na wijziging, tegenover € 841 miljoen aan werkelijke baten in 2019. In totaal gaat het om een hogere realisatie van baten van 69 miljoen (9,0%).

Naast het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten kent een provincie ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. In 2019 is er per saldo circa € 105 miljoen aan de reserves toegevoegd zodat het gerealiseerde resultaat € 37 miljoen positief bedraagt.

De Provinciale Staten autoriseert de begroting en stelt de kaders voor het college vast. Het college is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid binnen de gestelde begroting. Begrotingsafwijkingen dienen tijdig gesignaleerde en gerapporteerd te worden aan de Provinciale Staten. Bij begrotingsoverschrijdingen die niet gedurende het jaar zijn voorgelegd aan de Provinciale Staten is formeel sprake van een onrechtmatigheid. Echter, deze overschrijdingen hoeven niet altijd te worden meegewogen in het accountantsoordeel, bijvoorbeeld indien de overschrijding geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerd opbrengsten of overschrijdingen bij open-einde regelingen. In de toelichting op het overzicht van baten en lasten zijn de begrotingsoverschrijdingen nader weergegeven en geanalyseerd.

Controle begrotingsrechtmatigheid

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2019, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium voor uw provincie zijn gebaseerd op artikelen 193, 194 en 195 van de Provinciewet en moeten door de Provinciale Staten nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de financiële verordening. Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota Rechtmatigheid van de Commissie BBV. Belangrijk hierbij is dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per productgroep. Dit is het niveau waarop PS de begroting heeft vastgesteld. Ten aanzien van investeringskredieten hebben wij geen overschrijdingen geconstateerd. Zie hierna voor een overzicht van de lastenoverschrijdingen per programma.

4.4 Begrotingsrechtmatigheid (2/2)

In onderstaande tabel zijn de lastenoverschrijdingen per onderdeel/programma opgenomen en afgewogen in ons oordeel. Deze zijn in te delen in de onderstaande categorieën zoals opgenomen in de Kadernota Rechtmatigheid van de Commissie BBV.

LASTENOVERSCHRIJDING PROGRAMMA	LASTENOVERSCHRIJDING PRODUCTGROEP	BEGROTINGSAFWIJKING	ONRECHTMATIG	
			TELT NIET MEE IN OORDEEL	TELT WEL MEE IN OORDEEL
1. Bestuur (totaal € 1.754.000)	01.01 Provinciebestuur (totaal € 1.078.000)	Overschrijding wordt veroorzaakt door een lagere disconteringsvoet voor de berekening van de voorziening APPA. Deze lagere disconteringsvoet was vooraf niet te voorzien. Aanvullend is sprake van hogere toegerekende organisatiekosten die gedeeltelijk worden gecompenseerd. Beide overschrijdingen tellen niet mee in ons oordeel.	✓	
2. Ruimte (totaal € 2.213.000)	02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaiek (totaal € 8.544.000)	Binnen het programma ruimte is sprake van onderstaande overschrijdingen: • € 3,8 miljoen toevoeging reserve deelnemingen. • € 5,4 miljoen afwaardering deelnemingen welke wordt gecompenseerd door een bijdrage uit de voorziening. • € 2,2 miljoen hogere toegerekende organisatiekosten (met name inzet personeel) die niet tijdig konden worden signaleerd.	✓	
4. Economie (totaal € 6.858.000)	04.01 Algemeen economisch beleid (totaal € 10.128.000) 04.04 Duurzame energie en energietransitie (totaal € 330.000)	Hogere lasten inzake de Efro bijdrage OP Zuid. Deze bijdrage is budgettair neutraal. Aanvullend is sprake van hogere toegerekende organisatiekosten die gedeeltelijk worden gecompenseerd. Beide overschrijdingen tellen niet mee in ons oordeel.	✓	

Overschrijdingen tellen niet mee in ons oordeel

Wij concluderen dat er geen sprake is van begrotingsoverschrijdingen die meegewogen moeten worden in ons oordeel. Voor een inhoudelijke en meer specifieke analyse van de begrotingsafwijkingen verwijzen wij naar de analyse begrotingsafwijkingen, zoals opgenomen in de toelichting op het overzicht van baten en lasten/verschillenanalyse in de jaarrekening 2019 (vanaf pagina 167).

N.B. Wij hebben begrepen dat de provincie met ingang van de jaarrekening 2020 gaat sturen op programmaniveau en niet meer op productgroepniveau

4.5 Aanbestedingsrechtmatigheid

Geconstateerde
aanbestedings-
onrechtmatigheid € 3,1
miljoen

Aanbestedingen

In het kader van de rechtmatigheidscontrole hebben wij de juiste toepassing van de Europese aanbestedingsrichtlijnen gecontroleerd aan de hand van de zogenaamde inkoopanalyse. De controle is risicogericht, waarbij in ieder geval doorlopende fouten uit vorig jaar en crediteuren boven de Europese drempelwaarde zijn gecontroleerd. Aanvullend hebben wij nog een deelwaarneming uitgevoerd op de restmassa.

Naar aanleiding van onze controle hebben wij geconstateerd dat in een aantal gevallen de Europese aanbestedingsregels niet zijn nageleefd. Dit resulteert in een financiële onrechtmatigheid van € 3,1 miljoen, welke met name wordt veroorzaakt door inhuur personeel en door softwarecontracten.

De geconstateerde onrechtmatigheden zijn in drie categorieën te classificeren:

- ▶ Doorlopende fouten die reeds voorgaand jaar zijn geconstateerd van € 1,5 miljoen;
- ▶ Geconstateerde fouten waarvan de financiële beheershandeling dateert uit eerdere jaren van € 1 miljoen;
- ▶ Onrechtmatigheden als gevolg van financiële beheershandelingen in 2019 ad € 0,6 miljoen.

Een deel van de geconstateerde fouten betreft contracten die doorlopen in 2020. Omdat de provincie vast zit aan deze contracten, verplichtingen, leiden deze doorlopende verplichtingen ook tot onrechtmatigheden in 2020.

Volledigheidshalve merken wij op dat niet in alle gevallen (€ 0,47 miljoen) het eigen inkoopbeleid is nageleefd. Deze fouten hebben wij conform het door GS vastgestelde normenkader en de voorschriften in de kadernota rechtmatigheid van de Commissie BBV niet meegenomen in ons oordeel. Het is een bewuste keuze van om in het normenkader hogere wet- en regelgeving en PS besluiten op te nemen. Het inkoopbeleid is een GS besluit. Deze keuze ligt in lijn met de landelijke voorschriften zoals opgenomen in de kadernota rechtmatigheid van de Commissie BBV en hetgeen in de sector gebruikelijk is.

Bijlagen

- A Onze controle
- B Bevindingen SiSa-bijlage

A. Onze controle

Doel en object van de controle

Het doel van de controle is het geven van een onafhankelijk oordeel of de financiële overzichten van de provincie Noord-Brabant, in alle van materieel belang zijnde opzichten, zijn opgesteld in overeenstemming met het BBV. Voor een uitgebreide beschrijving van onze aanpak verwijzen wij naar onze opdrachtbevestiging d.d. 27 januari 2020 met kenmerk 'StH/NvE/DMe/CWi/1009912/2002041'.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel. Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij als uitgangspunt de door de Provinciale Staten vastgestelde toleranties gehanteerd. De Provinciale Staten heeft ons daarbij opgedragen om bij onze oordeelsvorming en rapportering uit te gaan van de hierna vermelde goedkeurings- en rapporteringstolerantie. Op basis van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) **en onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 13,2 miljoen.** Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. **Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 500.000** rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn. Onze controle richt zich tevens op de getrouwheid en rechtmatigheid van de informatie in de WNT-verantwoording en de SiSa-bijlage van de jaarrekening. Voor de WNT en SiSa gelden specifiek voorgeschreven rapporteringstoleranties die veelal lager zijn dan uw rapporteringstolerantie. Wij passen deze voorgeschreven WNT- en SiSa-toleranties eveneens op correcte wijze toe.

Onafhankelijkheid

Nederlands recht en overige beroepsregels, zoals de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO), vereisen dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controle cliënten. Wij zijn van mening dat door ons is voldaan aan deze eisen. Wij bevestigen dat we geen giften hebben gegeven aan dan wel aangenomen van de organisatie of haar personeel. Wij hebben de overige dienstverlening naast de controle van de jaarrekening beoordeeld aan de hand van onze beroepsregels en hebben geconcludeerd dat het type dienstverlening en de vergoeding onze onafhankelijkheid niet beïnvloeden.

Opdracht en controleaanpak

Wij hebben de jaarrekening gecontroleerd conform de Nederlandse controlestandaarden en de met u gemaakte afspraken in de opdrachtbevestiging van 27 januari 2020. Tevens beoordeelden wij de verenigbaarheid van de andere informatie, inclusief de overige gegevens en het jaarverslag met de jaarrekening en of deze geen materiële afwijkingen bevatten op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins. Voor een accountantscontrole gelden inherente beperkingen, die zijn uiteengezet in de opdrachtbevestiging.

Onze controleaanpak is gebaseerd op een risicogerichte benadering. Deze aanpak gaat uit van een risicoanalyse op transactiestromen, zoals verkoopactiviteiten en personeelszaken. Daarnaast worden bedrijfsrisico's beoordeeld die voortvloeien uit de strategie en operaties van de provincie Noord-Brabant. In de risicoanalyse hebben wij beoordeeld in hoeverre de onderkende risico's van invloed kunnen zijn op de jaarrekening.

De risico's met een hoge waarschijnlijkheid van het zich voordoen en mogelijk materiële impact hebben in onze controle meer aandacht gehad. Deze risico's betreffen:

- ▶ Aanbesteding: niet naleven van (EU) aanbestedingsvoorschriften
- ▶ Memoriaalboekingen: management override of Controls (COS 240.31)
- ▶ IT: ongeautoriseerde handelingen in systemen
- ▶ Waardering grondexploitatie, specifiek zijnde Logistiek Park Moerdijk
- ▶ Waardering financiële vaste active, specifiek zijnde verstrekte leningen in de uitvoering van de publieke taak

Strekking van de controleverklaring

Aangezien de jaarrekening 2019 van de provincie Noord-Brabant aan de daaraan te stellen eisen voldoet, hebben wij een goedkeurende controleverklaring, gedateerd op 28 mei 2020, afgegeven bij deze jaarrekening. Alle bevindingen voortvloeiend uit onze controle van de jaarrekening 2019 zijn afdoende behandeld en onze controle is afgerond.

Continuïteit

De waardeningen in de jaarrekening van provincie Noord-Brabant zijn gebaseerd op de veronderstelling dat de provincie Noord-Brabant als geheel in continuïteit zal worden voortgezet. De inschatting of een duurzame voortzetting mogelijk is, inclusief de eventueel in de jaarrekening op te nemen toelichting, is de wettelijke verantwoordelijkheid van het college. Als accountant beoordelen wij de aanvaardbaarheid van de door het college ingeschatte mogelijkheden tot een duurzame voortzetting. Wij vinden deze inschatting aanvaardbaar. Zie ook paragraaf 2.2 Coronavirus en de jaarrekening 2019.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening en bevat geen materiële afwijkingen

De grondslagen van de jaarrekening 2019 zijn aanvaardbaar

De jaarstukken 2019 van uw provincie bestaan uit:

- ▶ Het jaarverslag 2019 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- ▶ De jaarrekening 2019 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting inclusief SiSa-bijlage en taakvelden).

In het onderdeel ‘programmaverantwoording’ van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening. Het primaire object van de accountantscontrole (op grond van artikel 217 van de Provinciewet) is de jaarrekening (de balans met toelichting en het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting). De inhoud van het jaarverslag (programmaverantwoording en paragrafen) hebben wij getoetst. Bij onze controle hebben wij geen materiële afwijkingen tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw provincie zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2019. In 2019 zijn er geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een aanzienlijke invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw provincie. Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw provincie en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen de verslaggevingsgrondslagen van het college en het management dat zij een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. Wij hebben het door het college en het management toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Fraude en non-compliance

Onze controle is niet specifiek gericht op het ontdekken van fraude. Bij de planning voor de jaarrekeningcontrole, houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten. Daarnaast hebben wij beoordeeld in hoeverre sprake kan zijn van een risico omtrent corruptie. Eén van de door ons uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico's en mogelijke fraudesituaties op verschillende niveaus binnen de organisatie. Hiertoe hebben wij de mogelijke frauderisico's en de mogelijke fraudesituaties besproken met uw concerncontroller en uw interne auditor. Deze besprekingen en onze controlewerkzaamheden hebben geen aanwijzingen voor materiële fraude opgeleverd.

Bij de beoordeling van het risico omtrent corruptie hebben wij gekeken naar klant specifieke omstandigheden zoals de geografische plaats van de activiteiten, hebben we gekeken naar de sectoren waar corruptie meer dan gemiddeld voorkomt en hebben we beoordeeld in hoeverre buitenlandse wetgeving als de UK Bribery Act en de US Foreign Corrupt Practices Act van invloed kunnen zijn.

Wij hebben aandacht besteed aan de compliance met de voor u van toepassing zijnde wet- en regelgeving en overige bepalingen voor zover wij die van belang achten in het kader van onze controle van de jaarrekening.

Bij die werkzaamheden hebben wij geen materiële non-compliance geconstateerd.

Geautomatiseerde gegevensverwerking

De accountant dient op basis van artikel 2:393, lid 4 BW, melding te maken van zijn bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Tijdens de interim-controle hebben wij ook relevante processen met betrekking tot de geautomatiseerde gegevensverwerking getoetst. Voor onze bevindingen verwijzen wij naar onze boardletter 2019. Wij hebben de automatiseringsorganisatie van de organisatie uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld.

B. Bevindingen SiSa-bijlagen

B. Bevindingen SiSa-bijlage

Inleiding

Bij de jaarrekening wordt als bijlage de SiSa-verantwoording toegevoegd. De provincie Noord-Brabant heeft de rechtmatige totstandkoming van de SiSa-bijlage getoetst.

STREKKING CONTROLEVERKLARING RECHTMATIGHEID	GOEDKEUREND
Strekking controleverklaring getrouwheid	Goedkeurend

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2019 in het kader van SiSa worden verantwoord. Wij doen dit middels een tabel, die ook moet worden opgenomen als geen fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Per regeling wordt aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

NR.	SPECIFIEKE UITKERING OF OVERIG	FOUT OF ONZEKERHEID	FINANCIËLE OMVANG IN €	TOELICHTING FOUT/ONZEKERHEID
E12	Regeling specifieke uitkering N-wegen Provincies			
E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer			

bdo.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van de provincie Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

WIJ CONTROLEERDEN	ONS OORDEEL
De jaarrekening bestaande uit: 1. het overzicht van baten en lasten over 2019 (pagina 164 tot en met pagina 184); en 2. het overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen (pagina 185 tot en met pagina 188); 3. de balans per 31 december 2019 (pagina 189); 4. de toelichting op de balans (pagina 190 tot en met pagina 213), de specificaties van de balans (pagina 4 tot en met pagina 48 bijlagenbundel jaarstukken 2019) en bijlage 12 Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten (pagina 71 tot en met pagina 81 bijlagenbundel jaarstukken 2019); 5. de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld (pagina 58 tot en met pagina 69 van de bijlagenbundel jaarstukken 2019); en 6. de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (pagina 70 van de bijlagenbundel jaarstukken 2019).	Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2019 als van de activa en passiva van de provincie Noord-Brabant op 31 december 2019 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Naar ons oordeel zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het door de Gedeputeerde Staten vastgestelde normenkader d.d. 11 februari 2020.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door de Provinciale Staten op 31 januari 2020 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2019. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Noord-Brabant zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 13.164.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2019. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met de Provinciale Staten overeengekomen dat wij aan de Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 500.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa of WNT-redenen relevant zijn.

Benadrukking van de impact van COVID-19

Wij wijzen op de toelichting opgenomen onder de “gebeurtenissen na balansdatum” in de toelichting op de jaarrekening (pagina 212) en de toelichting opgenomen in de inleiding van het jaarverslag (pagina 6) waarin de provinciale staten de impact van de effecten van het coronavirus (COVID-19) op de baten en lasten en de financiële positie van de provincie Noord-Brabant heeft beschreven. Ons oordeel is niet aangepast met betrekking tot deze aangelegenheid.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen (pagina 3 tot en met pagina 163);
- ▶ de bijlagenbundel jaarstukken 2019 met overige bijlagen (pagina 49 van de bijlagenbundel tot en met pagina 57 en pagina 82 tot en met pagina 88).

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voor de jaarrekening

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van Gedeputeerde Staten is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het door de Gedeputeerde Staten vastgestelde normenkader d.d. 11 februari 2020.

In dit kader is het college van Gedeputeerde Staten tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van Gedeputeerde Staten noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van Gedeputeerde Staten afwegen of de financiële positie voldoende is om de provincie in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het college van Gedeputeerde Staten moet **gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's** kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

De Provinciale Staten is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de provincie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door de Provinciale Staten d.d. 31 januari 2020, het Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ **het identificeren en inschatten van de risico's**
 - ▷ dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
 - ▷ dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,
- ▶ **het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.** Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van Gedeputeerde Staten en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het college van Gedeputeerde Staten gehanteerde afweging dat de provincie **in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering** financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de provincie **haar financiële risico's kan opvangen**. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de provincie de **financiële risico's niet kan opvangen**;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening van de provincie, rekening houdend met de invloed daarop van de aard en de significantie van de activiteiten van uitvoeringsorganisaties ten behoeve van de provincie. Op basis hiervan hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden ten aanzien van deze uitvoeringsorganisaties.

Wij communiceren met de Provinciale Staten onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 28 mei 2020

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

was getekend

drs. D.O. Meeuwissen RA
